

РЕСПУБЛИКА МАҲАЛЛАЛАРИДА ХАВФСИЗ МУҲИТНИ ЯРАТИШДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ВА ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ

Аманов Аброржон Абдуллаевич

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги
Малака ошириш институти профессори
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19892273>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 27-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 29-aprel 2026 yil

KEY WORDS

республика, маҳалла, хавфсиз
муҳит, яратиш, жамоат
тартибини сақлаш, жамоат
хавфсизлигини таъминлаш.

ABSTRACT

Мақолада республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратишда жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг аҳамияти хусусида фикр юритилиб, мазкур фаолиятни янада самарали ташкил этишга оид таклифлар ҳамда тавсиялар билдирилган.

Сўнгги йилларда мамлакатимиз маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш бўйича манзилли ишлар амалга оширилиб келинмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 3 январдаги «2025 йилда республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизими самарадорлигини янада ошириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида»¹ги ПҚ-1-сон [Қарори](#) қабул қилинди. Ушбу қарор ижроси натижасида маҳаллаларда жиноятчилик қарийб 1,5 бараварга камайтирилишига эришилди ҳамда мазкур ҳолатни инобатга олган ҳолда, шунингдек, мазкур йўналишда яхлит ишлаш тизимини жорий этиш ҳамда масъул раҳбарларнинг вазифаларини белгилаш мақсадида жорий йил 5-январь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш йўналишида яхлит манзилли ишлаш тизимини жорий этишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»²ги ПҚ-1-сон [Қарори](#) қабул қилинди.

Таъкидлаш лозимки, республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишда жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш алоҳида аҳамият касб этади. Жумладан, бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар жараёнида қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ҳам ҳуқуқни муҳофаза қилиш

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025-йил 3-январдаги «2025 йилда республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш ва ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш тизими самарадорлигини янада ошириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-1-сон [Қарори](#) // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://Lex.uz>.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2026-йил 5-январдаги «Республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш йўналишида яхлит манзилли ишлаш тизимини жорий этишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-1-сон [Қарори](#) // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://Lex.uz>.

органларининг зиммасига биринчи галдаги мажбурият сифатида жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш устувор вазифалардан бири сифатида белгилаб берилмоқда. Уларнинг ушбу йўналишдаги фаолиятини ёритишда аввало, «жамоат тартиби» ва «жамоат хавфсизлиги» тушунчаларининг мазмунига тўхталиш мақсадга мувофиқдир. Хусусан, бугунги кунга қадар замонавий илм-фанда маҳаллий ва хорижий мутахассис-олимлар томонидан ушбу тушунчаларга бир нечта таърифлар берилган. Масалан, Н.Н. Жильский, «жамоат тартиби – фуқароларнинг шахсий хавфсизлиги ва жамоат хавфсизлигини таъминлашга, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маъмурий-маданий соҳада фаолият юритиш учун қулай шарт-шароитларни яратишга қаратилган ижро ҳокимияти органлари фаолиятининг шакли ва миқёсида намоён бўладиган ижтимоий муносабатлар тизими»³ деб, таърифлайди.

П.Ф. Гришаев эса, «жамоат тартиби - жамиятнинг ҳар бир аъзоси ҳуқуқий ва ахлоқий нормаларда мустақамланган қоидаларга риоя этиши лозимлигини кўзда тутувчи, улар ўртасидаги муносабатларни белгилаб берувчи тартибдир»⁴ деган фикрни илгари суради. Мазкур таърифларда ушбу тушунчанинг бир қатор қирралари очиб берилган, лекин ўз номида акс этганидек, ушбу соҳадаги муносабатлар айнан «жамоат жойлари»даги ижтимоий муносабатларга оид эканлиги, бошқача айтганда, мазкур муносабатлар жамоат жойларида юзага келиши каби ўзига хос хусусиятларига эътибор берилмаган.

А.Р. Гегамов, «жамоат тартиби - ҳуқуқий ва ахлоқий нормалар асосида жамоат жойларида инсонларнинг умумий осойишталигини таъминловчи, уларнинг ўзаро муносабатлари тартибини белгиловчи жамият манфаатлари ҳуқуқий ҳимояланганлигининг зарур ва етарли даражаси»⁵, деб эътироф этади. Ушбу мутахассиснинг таърифида «жамоат тартиби» тушунчаси бевосита жамоат жойлари билан боғлаб қайд этилганлиги билан аҳамиятлидир. Лекин, шу билан бирга ушбу таърифда «жамоат тартиби» тушунчасининг барча жиҳатлари қамраб олинмаган. Масалан, жамият ижтимоий ҳаётининг барча субъектлари хусусида тўхталинмай фақатгина «инсонларнинг» деб қайд этилган.

Маҳаллий мутахассис олим О. Хусанов, «жамоат тартиби – юридик ва бошқа ижтимоий қоидалар билан тартибга солинадиган ижтимоий муносабатлар бўлиб, ҳуқуқ-тартиботни ҳам қамраб олишини, ҳуқуқ-тартибот эса фақат амалдаги ҳуқуқий нормалар асосида ташкил топган ижтимоий муносабатлар тизими»⁶, деб таърифлайди. М.З. Зиёдуллаев эса, «жамоат тартиби – бу жамоат хавфсизлиги, жисмоний ва юридик шахсларнинг нормал фаолият кўрсатиши, меҳнат қилиши ва дам олиши учун шароит яратишга, шаъни, кадр-қимматини ҳамда умуминсоний кадриятларни ҳурмат қилишга йўналтирилган ҳуқуқий ва ижтимоий-ахлоқий нормалар асосида жамоат жойларида

³ Жильский Н.Н. Органы внутренних дел в государственном механизме обеспечения общественного порядка и безопасности граждан: Организационно-правовой анализ: автореф. дис. д. юрид. наук. - Санкт Петербург, 2000. - С. 17.

⁴ Гришаев П. Ф. Преступления против общественной безопасности и. - М., 1959. - С. 4.

⁵ Гегамов А.Р. Насильственные преступления против общественной безопасности и общественного порядка и уголовно-правовой механизм назначения справедливого наказания: автореф. дис. канд. юрид. наук. - Саратов, 2011. - С. 15.

⁶ Хусанов О. Мустақиллик ва маҳаллий ҳокимият: (ҳуқуқий, ташкилий масалалар ва муаммолар). – Т.: Шарқ, 1996. – Б. 82.

юзага келадиган ва ривожланадиган ижтимоий муносабатлар тизими»⁷ деб, қайд этади. О. Ҳусановга нисбатан М.З. Зиёдуллаев «жамоат тартиби» тушунчасига кенг ва батафсил таъриф берган, лекин унинг «жамоат тартиби» «жамоат хавфсизлиги»ни ҳам қамраб олишини эътироф этганига қўшилмаймиз. Масалан, А.А. Куделич ҳам «жамоат тартиби» тушунчаси «жамоат хавфсизлиги» тушунчасидан фарқ қилмаслигини ва улар синоним⁸ эканлигини қайд этади. Бизнингча, «жамоат тартиби» ва «жамоат хавфсизлиги» тушунчалари бир-бирига яқин, лекин улар мазмунига кўра фарқ қилади.

Ф.Е. Колонтовский «улар мақсади, муҳофаза объектлари, бартараф қилинувчи тажовузлар манбаи, тартибга солувчи вазифалари, муносабатларининг таркиби ва таъминлаш усулларига кўра фарқланади»⁹, деган фикри назаримизда ҳақиқатдан анча йироқ ва биз ушбу фикрга қўшила олмаймиз. Сабаби, «жамоат тартиби» ва «жамоат хавфсизлиги» тушунчалари ўзаро боғлиқ тушунчалар бўлиб, бири иккинчисини тўлдиради.

Шунингдек, «жамоат хавфсизлиги»ни И.В. Демин «жамиятнинг турли ҳаётӣ манфаатлари ҳимоя қилинадиган, шахс ва жамиятнинг жадал ривожланиши учун имкониятлар яратилувчи, келиб чиқиши мумкин бўлган ва реал ички ҳамда ташқи таҳдидларнинг минимал даражага камайтирилганлиги тавсифланган ҳолат»¹⁰ деб, Б.Т. Хамхоев эса, «жамиятнинг яхлит ижтимоий тизим сифатида ривожланиши жараёнида мустаҳкамлик ва барқарорлик, инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари, ҳаётӣ эҳтиёжларини қондириш ва амалга ошириш учун қулай шарт-шароит ва имкониятлар таъминланган ҳолат»¹¹, деб таърифлайди. Бизнингча, ушбу таърифлар «жамоат хавфсизлиги»нинг моҳиятини тўлиқ очиб бера олмайди. А.В. Жаглиннинг «жамоат хавфсизлиги - шахс, жамият ва давлатни жамоат тартибига ноқонуний тажовузлардан келиб чиқувчи таҳдидлардан, шунингдек, ижтимоий, табиий ва техноген хусусиятга эга фалокатлардан ҳимоя қилиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар тизими»¹² деган таърифи эса, назаримизда, тўлиқ ва «жамоат хавфсизлиги» тушунчасига мазмунан мос келади.

Шу билан бирга М.З. Зиёдуллаевнинг «жамоат хавфсизлиги – бу шахс, жамият ва давлатнинг ҳуқуқбузарликлар, бошқа ғайриижтимоий хулк-атвор таъсири, табиий, техноген ва ижтимоий хусусиятга эга фавқулодда вазиятлар оқибатларидан ҳимояланганлик ҳолати ҳисобланади»¹³ деган таърифида ижтимоий муносабатлар субъектларининг барчаси эътироф этилган ва уларнинг жамиятдаги турли воқеа-

⁷ Зиёдуллаев М.З. Ички ишлар органларининг таянч пунктларини бошқаришни такомиллаштириш. Монография. – Т., 2018. – Б. 38.

⁸ Куделич А.В. Уголовно-правовая охрана общественного порядка в современной России: Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. - М.: Сибирь, 2000. - С. 15.

⁹ Организация работы участковых инспекторов милиции / Под. ред. Ф.Е. Колонтовского. - М.: Академия МВД СССР, 1992. - С. 5.

¹⁰ Демин И.В. Общественная безопасность: теоретико-методологические аспекты // Юридический мир. – 2007. – № 6. – С. 39.

¹¹ Хамхоев Б. Т. Генезис формирования понимания сущности общественной безопасности // Вестник Московского университета МВД России. - 2010. - № 8. - С. 178.

¹² Жаглин А.В. Общественная безопасность как социальное явление и элемент системы национальной безопасности // Вестник Воронежского института МВД России. - 2007. - № 1. - С. 33.

¹³ Зиёдуллаев М.З. Ички ишлар органларининг таянч пунктларини бошқаришни такомиллаштириш. Монография. – Т., 2018. – Б. 38.

ҳодисалардан ҳимояланганлик ҳолати хусусида батафсил ёритишга ҳаракат қилинганлигини таъкидлаш лозим.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»¹⁴ги Фармони билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги Концепцияси»да «жамоат хавфсизлиги – жамиятнинг қонунга ҳилоф тажовузлар, ижтимоий ва миллатлараро низолар, фавқулодда вазиятлар ва бошқа таҳдидлардан ҳимояланганлик ҳолати бўлиб, у жамиятнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади ҳамда инсоннинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари рўёбга чиқарилишини таъминлайди» деб, шунингдек, «жамоат хавфсизлигини таъминлаш – давлат томонидан жамиятни таҳдидлардан ҳимоя қилиш учун белгиланадиган ҳамда доимий равишда такомиллаштириб бориладиган сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа комплекс ташкилий чора-тадбирларни қамраб олувчи яхлит тизим» деб кўрсатилган.

Ушбу юқоридаги қайд этилган илмий ғоя ва қарашлар, қонунчилик нормалари ва уларни қўллаш амалиёти натижалари таҳлили ҳамда мамлакатимизда ушбу йўналишда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар асосида: *«Жамоат тартиби – жамоат жойлари дея эътироф этилган ҳудудларда юзага келадиган жамиятдаги ижтимоий муносабатлар субъектлари томонидан риоя этилиши мажбурий бўлган ҳуқуқий ва ахлоқий нормалар билан тартибга солинадиган ижтимоий муносабатлар тизими»* деб таърифлаш мумкин.

«Жамоат хавфсизлиги – бу жамоат жойлари дея эътироф этилган ҳудудларда юзага келадиган жамиятдаги ижтимоий муносабатларда мазкур муносабатлар субъектларининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари таъминланганлиги ҳамда фавқулодда вазиятлар оқибатларидан ҳимояланганлик ҳолати ҳисобланади».

Таъкидлаш лозимки, «жамоат тартиби» ва «жамоат хавфсизлиги» тушунчалари ўзаро боғлиқ ва бири иккинчисини тўлдиради. М.З. Зиёдуллаев, «жамоат тартиби» тушунчаси «жамоат хавфсизлиги»га қараганда кенгрок кўринсада, амалда жамоат хавфсизлигини таъминлаш фаолияти, кўлами ва серқирралиги жиҳатидан, жамоат тартибини сақлаш фаолиятига нисбатан кенгрокдир»¹⁵ деган фикрни илгари суради. Бизнингча, «жамоат тартиби» тушунчаси «жамоат хавфсизлиги» тушунчасини ҳам қамраб олади, чунки, «жамоат тартиби» мавжуд бўлсагина, яъни ушбу «жамоат тартиби» субъектларининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ва ахлоқ нормаларида белгиланган ҳуқуқ ва мажбуриятларини муҳофаза қилиш учун «жамоат хавфсизлиги»га эҳтиёж вужудга келади.

Бугунги кун ижтимоий ҳаётидаги эҳтиёждан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги Қонунининг 3-

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги ПФ-27-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://Lex.uz>.

¹⁵ Зиёдуллаев М.З. Ички ишлар органларининг таянч пунктларини бошқаришни такомиллаштириш. Монография. – Т., 2018. – Б. 39.

моддасига «*жамоат тартиби*» ва «*жамоат хавфсизлиги*» тушунчаларини киритиш мақсадга мувофиқдир назаримизда.

Шунингдек, жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлашнинг яна бир муҳим хусусияти, улар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимидаги бошқарувнинг таркибий қисми бўлиб, бу жараёнда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар бошқа давлат органлари ва муассасалари, жамоатчилик тузилмалари ҳамда фуқаролар билан ташкилий-ҳуқуқий муносабатларга киришади. Шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ўзларининг жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш фаолиятларини бошқа давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликда икки хил – *одатий* ва *махсус тартиб*да олиб борадилар:

- фуқаролар йиғини ҳудудларида, бозорларда, хиёбонларда ва бошқа жамоат жойларида *одатий тартиб*да.

- жамият ижтимоий ҳаётидаги маданий-кўнгил очар ва бошқа тадбирлар жараёнларида ҳамда фавқулодда ҳолатларда *махсус тартиб*да.

Хулоса сифатида айтишимиз мумкинки, республика маҳалларида хавфсиз муҳитни яратишда жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш фаолияти амалга оширилишида ички ишлар органлари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси хизматларининг қўйи бўғини бўлмиш таянч пунктлари муҳим ўрин тутади.

Шу ўринда қайд этиш лозимки, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ўзларининг жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш фаолиятларининг *махсус тартиб*ини ҳуқуқбузарлик ҳолатлари ошган ҳамда ошиш эҳтимоли юқори ҳудудларда мунтазам равишда амалга оширишлари мақсадга мувофиқдир. Хусусан, республика маҳалларида хавфсиз муҳитни яратишда, яъни, *ҳуқуқбузарликлар содир этилгунга қадар* амалга оширадиган энг асосий кенг доирадаги фаолият жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш фаолиятидир